

POLSKA I JUGOSŁAWIA W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ, Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije održane 10–11. oktobra 2013. u Bidgošću, urednici: Momčilo Pavlović, Andrzej Zaćmiński, Institut za istoriju i međunarodne odnose – Univerzitet Kazimir Veliki, Bidgość 2014, 384 str.

Istoriografska produkcija o Jugoslaviji u Poljskoj, kao i o istoriji Poljske u Srbiji, nije imponantna. Doduše, objavljen je znatan broj radova, ali ipak postoje polja, među njima i ona koja dodiruju bilateralne odnose, koja nisu bila predmet istraživanja. Takođe, neki problemi koji su već bili obrađivani zahtevaju dalja i podrobnija istraživanja. Navedeni razlozi, uz želju za popularisanjem istorijskog znanja, bili su glavni motivi uspostavljanja saradnje između Instituta za istoriju i međunarodne odnose sa Univerziteta Kazimira Velikog u Bidgošću i Instituta za savremenu istoriju iz Beograda.

Kao rezultat, 10–11. oktobra 2013. godine, Institut za istoriju i međunarodne odnose organizovao je naučnu konferenciju pod nazivom „Poljska i Jugoslavija u međunarodnim odnosima posle Drugog svetskog rata“. Na njoj su učestvovali naučni radnici iz Srbije (Institut za savremenu istoriju, Institut za noviju istoriju Srbije, Filozofski fakultet u Beogradu), kao i petnaestoro naučnika koji su predstavljali poljske univerzitete (Univerzitet u Gdanjsku, Univerzitet Kazimira Velikog, Jagelonski univerzitet, Univerzitet u Varšavi, Univerzitet u Vroclavu i Univerzitet u Zelenoj Gori).

Monografija koja je pred čitaocem sadrži radove nastale na osnovu referata koji su predstavljeni na konferenciji, kao i radove autora koji nisu učestvovali na samoj konferenciji, ali su participirali u pomenutom naučnom projektu.

Knjiga je podeljena na četiri dela. U prvom delu, nazvanom *Poljska i Jugoslavija u posleratnoj Evropi*, objavljeno je sedam priloga posvećenih raznim aspektima učešća Poljske i Jugoslavije na međunarodnoj sceni. O britanskoj politici prema Poljskoj i Jugoslaviji pisao je prof. Jaček Tebinka, jugoslovensko-rumunskim odnosima za vreme mađar-

ske krize 1956. godine dr Vladimir Cvetković, a profesor Mihal Zaharijas je elaborirao stavove jugoslovenskog disidenta Milovana Đilasa prema događajima iz 1956. godine. O jugoslovenskom iskustvu sovjetizacije neposredno posle Drugog svetskog rata rad je napisao doc. dr Aleksandar Životić. Reka Dunav kao neka vrsta berlinskog zida Istoka u vreme konflikta Jugoslavije sa zemljama Informbiroa je bila tema rada dr Milana Gulića. Rad dr Dragana Bogetića se tiče odnosa Jugoslavije prema događajima u Čehoslovačkoj 1968. godine, a dr Srđan Cvetković je dao pregledan prikaz komunističke represije u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata upoređujući je sa iskustvima u zemljama Istočne Evrope i Poljske.

Drugi, najobimniji deo sastoji se od devet članaka koji se tiču jugoslovensko-poljskih odnosa. Pomenuti su razni aspekti tih odnosa, ali je ipak presudna politička dimenzija. Pisciradova su prof. Eva Bujvid Kurek (*Poljsko-jugoslovenski odnosi prema savezničkim ugovorima i uzajamnim diplomatskim sastancima 1946–1975*), mr Pavel Vavrišuk (*Godina 1956. u poljsko-jugoslovenskim odnosima*), prof. Robert Skobelski (*Poljsko-jugoslovenski odnosi u periodu vlasti Vladislava Gomulke 1956–1970*), mr Mateuš Sokulski (*Jugoslovenske vlasti prema društveno-političkim krizama u Poljskoj: decembar 1970. i jun 1976*), Nebojša Stambolija (*Odnos jugoslovenske javnosti i vlasti prema ratnom stanju u Poljskoj 1981–1983*), dr Bojan Dimitrijević (*Jugoslovensko-poljska vojno-tehnološka saradnja 1918–1991*), prof. Tadeuš Volša (*Suđenje generalu Dragoljubu Mihailoviću u poljskoj izbegličkoj publicistici*), prof. dr Momčilo Pavlović (*Razmena omladinskih brigada Poljske i Jugoslavije 1946–1947*) i prof. Andžej Zaćmiński (*Od prijateljstva do neprijateljstva – slika Jugoslavije u propagandi PRP/PURP 1947–1949*).

U trećem delu teme razmatranja jesu umetnost, kultura i nauka u jugoslovensko-poljskim odnosima. Od sedam predstavljenih tekstova tri (prof. Zđislava Bjeđanskog, prof. Pjotra Zvježhovskog i dr Patricjuša Pajonka) posvećena su kinematografiji. Jugoslovensko-poljsku kulturnu saradnju predstavio je dr Slobodan Selinić, dok je dr Mag-

da Boguslavski prikazala učešće poljskih umetnika na Beogradskom internacionalnom pozorišnom festivalu. Dr Dragomir Bondžić je opisao saradnju jugoslovenskih i poljskih univerziteta, a mr Nataša Milićević je za svoju temu izabrala pregled istoriografije posvećen jugoslovensko-poljskim odnosima posle Drugog svetskog rata.

Poslednji deo publikacije obuhvata priredna pitanja. Prof. Marija Eva Šatlah je predstavila politiku Poljske i Jugoslavije prema Maršalovom planu, a dr Ivana Dobrivojević – privrednu politiku Komunističke partije Jugoslavije u periodu 1945–1953. Sjaj i senke radničke samouprave u Jugoslaviji opisala je dr Aleksandra Čizmovska, dok je mr Pšemislav Bjeganjski predstavio saradnju gradova pobratima na primeru Bidgošća i Kragujevca.

Mišljenja smo da radovi koji su objavljeni u zborniku imaju veliki značaj za srpsku i poljsku istoriografiju, ali i ukupne naučno-kulturne odnose dveju zemalja. Uspešno organizovanje konferencije u Beogradu 9–10. oktobra 2014. nagoveštava produženje i nadgradnju ovog projekta i nastavak saradnje Instituta za savremenu istoriju iz Beograda i Instituta za istoriju i međunarodne odnose iz Bidgošća.

*Nebojša Stambolija
Pawel Wawryszak*

Kosta Nikolić, Srđan Cvetković, SRBI I ALBANCI NA KOSOVU I METOHIJI U 20. VEKU, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2014, 343 str.

Pitanje Kosova i Metohije i odnosa Srba i Albanaca na ovom prostoru jedno je od najsloženijih iz srpske istorije, pa monografija Koste Nikolića i Srđana Cvetkovića *Srbi i Albanci na Kosovu i Metohiji u 20. veku* predstavlja nameru, kako sami autori kažu, da naprave „značajan iskorak iz dosadašnjeg veoma rasprostranjenog crno-belog posmatranja i proučavanja komplikovanih odnosa Srba i Albanaca na Kosovu i Metohiji, ali i u celoj Srbiji.“ Studija je zasnovana na istraživanjima u fondovima Arhiva Jugoslavije

(Vrhovni sud Jugoslavije, Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača. Popis optužnica i presuda, Predsedništvo SFRJ, Savezno izvršno veće), Arhiva Srbije (Centralni komitet Saveza komunističke Srbije), KPD Zabela, KPD Sremska Mitrovica, Vojnog arhiva (Vojno bezbednosna agencija, Narodnooslobodilačka borba), objavljenim izvorima i memoarima (23), kao i velikom broju monografija i članaka (67) i tekstova iz štampanih medija. Knjiga je obogaćena registrom ličnih imena i fotografijama koje prate tekst. Monografiju čine četiri osnovna tematska poglavlja i epilog.

U prvom poglavlju *U sastavu Srbije* prati se prostor Kosova i Metohije od Prvog balkanskog rata 1912. kada je najvećim delom ušao u sastav srpske države. Albansko stanovništvo nije ovo dočekalo kao oslobođenje od turske vlasti već kao neku vrstu okupacije, jer je ideja „velike Albanije“ bila formirana od 1878. godine. Posle Prvog svetskog rata nova jugoslovenska država se ponovo suočila sa problemom vekovnih suprotnosti, ukidanja feudalizma i uspostavljanja mira. Tako su dvadesete godine 20. veka obeležene kolonizacijom Srba na ovo područje, ali i albanskim kačaćkim akcijama. Nacionalni problem Kraljevina Jugoslavija je pokušala da reši iseljavanjem muslimana u Tursku i Albaniju. Poseban deo ovog poglavlja predstavlja odnos komunista prema kosovskom pitanju. Komunistička partija je podržavala ideju „razbijanja“ Jugoslavije, pa je u njenom okviru isticala neminovnost borbe protiv „nacionalnog ugnjetavanja“ Albanaca. Borba Albanaca za ujedinjenje nastavila se i u Drugom svetskom ratu. Autori stavljaju poseban akcenat na Bujansku konferenciju 1943–1944, posle koje je u februaru 1945. na Kosovu i Metohiji zavedena vojna uprava.

Drugo poglavlje *Albanski nacionalni pokret u Titovoj Jugoslaviji* bavi se integracijom albanskog stanovništva u državu i institucije vlasti. S obzirom na povećani nacionalizam Albanaca, pogoršavao se položaj srpskog naroda krajem sedme i početkom osme decenije 20. veka. U isto vreme pao je Aleksandar Ranković, a posle Brionskog plenuma albanski intelektualci i deo političke elite istakli su zahtev za formiranje kosovske republike.